

UDK 376-056.26/.36-053.2(049.3)

Primljeno: 16. 09. 2025.

Stručni rad
Professional paper

Sladana Čalasan

VRIJEDAN UDŽBENIČKI PRILOG ZA UNAPREĐENJE EDUKACIJE I PRAKSE U RADU SA DJECOM S VIŠESTRUKIM TEŠKOĆAMA

(Alma Huremović, Milena Nikolić, Admir Beha, Edina Šarić, Dženana Radžo Alibegović, Dženana, Senad Mehmedinović, *Višestruke teškoće*, OFF-SET, Tuzla, 2025).

Knjiga *Višestruke teškoće* je udžbenik namijenjen studentima edukacijsko-rehabilitacijskih fakulteta, ali i roditeljima i stručnjacima iz oblasti specijalne edukacije i rehabilitacije i drugih srodnih oblasti koji su zainteresovani za ovu tematiku. Autori knjige, profesori i stručnjaci sa bogatim iskustvom u radu sa djecom s teškoćama u razvoju, u ovom djelu sublimiraju teorijska znanja, rezultate dosadašnjih istraživanja i vlastita profesionalna iskustva, nastojeći ponuditi cjelovit i multidisciplinarn pristup razumijevanju, dijagnosticiranju i podršci djeci sa višestrukim teškoćama. Njihov osnovni cilj bio je upoznavanje šire javnosti sa specifičnim izazovima koji su neizbježni u radu sa tom djecom, ali i izazovima sa kojima se ova populacija djece susreće tokom svog odgoja i obrazovanja. U uvodu su jasno izloženi ciljevi knjige, svrha njenog nastanka i osnovne tematske oblasti koje pokriva.

Knjiga se sastoji od uvodnog dijela i četiri tematska poglavlja, pri čemu svako poglavlje detaljno obrađuje određenu kategoriju teškoća: intelektualne teškoće, oštećenje sluha, oštećenje vida, motoričke poremećaje i hronične bolesti. Sadržaj knjige omogućava čitaocima da steknu sistematska znanja o karakteristikama učenika sa različitim teškoćama, te da primijene predložene metode u edukaciji i rehabilitaciji.

Uvodni dio razmatra različite definicije višestrukih teškoća, njihovu prevalencu, etiologiju i simptomatologiju. Posebno je naglašena kompleksnost ove populacije, gdje se različite teškoće često prepliću i utiču jedna na drugu, usljed čega se kreiraju jedinstvene obrazovne i rehabilitacijske potrebe svakog djeteta. Autori ističu da razumijevanje ovih međusobno povezanih teškoća zahtijeva multidisciplinarni pristup, uključujući saradnju stručnjaka različitih profila, porodice i šire društvene zajednice, kako bi se obezbijedila kvalitetna i adekvatna podrška djeci sa višestrukim teškoćama.

Kroz naredna četiri poglavlja prikazane su različite definicije, klasifikacije, epidemiologija i simptomatologija intelektualnih teškoća, oštećenja sluha, vida, motoričkih poremećaja i hroničnih bolesti. Svako poglavlje pruža pregled osnovnih karakteristika ovih učenika, njihovih specifičnih obrazovnih i rehabilitacijskih potreba, te pretpostavki za njihovo uspješno uključivanje u odgojno-obrazovni proces. Od posebnog je značaja završni dio uvodnog dijela kao i svakog od pomenutih poglavlja, a u kojima se navode načini podrške i pomoći ovim učenicima u odgojno-obrazovnom procesu.

Poglavlje koje se bavi intelektualnim teškoćama prikazuje njihov utjecaj na učenje i svakodnevno funkcionisanje djeteta, te nudi smjernice za prilagodbu obrazovnih programa. Autori su prikazali konkretne primjere prilagodbi nastavnih sadržaja, metoda rada, nastavnih sredstava i načina provjeravanja i ocjenjivanja, čime su približili čitaocima njihovu praktičnu primjenu u radu sa ovim učenicima, posebno onim sa lakom intelektualnom ometenošću, s obzirom na to da oni mogu usvajati akademske vještine i da predstavljaju najbrojniju grupu u populaciji osoba sa intelektualnim teškoćama koja se može školovati u redovnim razredima.

Dio koji se bavi oštećenjem sluha analizira različite oblike gubitka sluha i njihov utjecaj na jezički i socijalni razvoj, naglašavajući važnost rane intervencije i kontinuiranog praćenja napretka ovih učenika. Pored prilagodbi nastavnih sadržaja, metoda rada, nastavnih sredstava i načina provjeravanja i ocjenjivanja, autori su istakli značaj primjene komunikacijskih prilagodbi i podrške, kao i prilagođavanje tempa obrade nastavnih sadržaja i dinamike nastavnog sata u svrhu olakšavanja uključivanja ove populacije u obrazovni proces.

Poglavlje posvećeno oštećenju vida prikazuje kako vizuelni deficiti utiču na učenje, kognitivni razvoj, razvoj govora i jezika, motoričke sposobnosti i samostalnost. Autori ističu da su i kod ove djece potrebne prilagodbe nastavnih sadržaja, metoda rada, nastavnih sredstava i pomagala, te daju opće savjete za rad u razredu sa slijepim i slabovidim djetetom.

Posljednje poglavlje o motoričkim poremećajima i hroničnim bolestima obrađuje fizičke teškoće i hronične zdravstvene probleme koji mogu otežati obrazovanje, ističući značaj uklanjanja arhitektonskih barijera, prilagodbu namještaja i pribora te primjenu individualiziranih didaktičko-metodičkih postupaka u radu sa ovom djecom.

Na kraju knjige nalazi se spisak korišćene literature, što omogućava dalju nado-gradnju znanja i istraživanja. Ovakva organizacija omogućava sistematski pregled višestrukih teškoća i praktičnu primjenjivost sadržaja knjige za studente, roditelje i stručnjake iz oblasti specijalne edukacije i rehabilitacije i drugih srodnih oblasti.

Iako naslov knjige sugerira na višestruke teškoće, struktura djela je takva da svako poglavlje posvećuje pažnju određenim kategorijama teškoća, što omogućava detaljnu analizu svake od njih. Autori su se fokusirali na intelektualnu ometenost, oštećenje sluha i vida, motoričke poremećaje i hronične bolesti, a svaka od ovih tema obrađena je na način koji čitatelju omogućava da sagleda ne samo specifične karakteristike, već i šire kontekste u kojima se ove teškoće javljaju. Time se pruža mogućnost da se razumije kako različite teškoće mogu međusobno djelovati i preplitati se, stvarajući kompleksne potrebe kod djece koje zahtijevaju individualiziran pristup u radu sa njima.

Najveći doprinos knjige ogleda se u njenoj integraciji teorije i prakse. Autori ne ostaju na pukom deskriptivnom predstavljanju kategorija teškoća, već, oslanjajući se na vlastita iskustva, prikazuju konkretne primjere i praktične smjernice koje se mogu odmah primijeniti u radu sa djecom. Ovi primjeri uključuju detaljna objašnjenja kako prilagoditi nastavni plan i program, kako koristiti diferencirane metode rada, primjenu vizualnih i taktilnih pomagala, komunikacijskih strategija i tehnologije koja pomaže u inkluziji. Takođe, autori pokazuju kako se obrazovne aktivnosti mogu prilagoditi individualnim potrebama, uzimajući u obzir fizičke, senzorne, kognitivne i socijalne karakteristike svakog učenika, što je od izuzetnog značaja za kvalitetnu edukaciju i rehabilitaciju. Od posebnog je značaja što autori naglašavaju potrebu za multidisciplinarnim pristupom, prepoznajući da kvalitetna edukacija i rehabilitacija djece sa višestrukim teškoćama zahtijeva kontinuiranu saradnju između različitih stručnjaka, uključujući logopede, specijalne edukatore i rehabilitatore, psihologe, pedagoge, fizioterapeute, medicinske radnike, ali i aktivno uključivanje porodice i šire društvene zajednice. Na taj način knjiga ne samo da prenosi znanje, već i oblikuje profesionalni okvir rada sa djecom, ističući kako multidisciplinarna saradnja može značajno poboljšati obrazovne i razvojne ishode.

Autori su pri pisanju knjige vodili računa da je sadržaj istovremeno stručan i pristupačan, što omogućava da knjiga bude korisna širokom spektru čitalaca. Jezik

koji koriste je jasan i precizan, a istovremeno dovoljno jednostavan da i roditelji, kao i studenti koji tek stižu znanja u ovoj oblasti, mogu ispratiti teorijski dio i razumjeti primjenjive smjernice. Ujedno, kroz detaljna objašnjenja i primjere, knjiga promovira kritičko promišljanje i refleksiju kod stručnjaka, potičući ih da razvijaju vlastite strategije rada i prilagodbe obrazovnog procesa u skladu sa potrebama djece sa različitim teškoćama. Spoj teorijskih analiza, empirijskih saznanja i konkretnih primjera omogućava čitatelju da bolje razumije i primijeni multidisciplinarni pristup, koji je ključan za stvaranje inkluzivnog obrazovnog okruženja i poboljšanje kvaliteta života djece sa posebnim potrebama.

Višestruke teškoće autora Huremović i saradnika predstavlja vrijedan udžbenik koji pruža pregled karakteristika djece sa različitim teškoćama, naglašava značaj multidisciplinarnog pristupa i nudi praktične smjernice za rad u obrazovnom i rehabilitacijskom kontekstu. Djelo takođe popunjava važnu prazninu u domaćoj stručnoj literaturi, pružajući solidnu osnovu za unapređenje teorije i prakse u radu sa djecom s višestrukim teškoćama.

Adresa autorice
Author's address

Sladana Čalasan
Univerzitet u Istočnom Sarajevu
Medicinski fakultet Foča
calasansladjana@gmail.com